

BARTHA ÁKOS

NÁCIVADÁSZAT „KASSZAFÚRÓKKAL” ÉS „LÉLEKLÁTÓKKAL”
AZ 1936-OS RAJNISS-ÜGY*

(II. rész)**

Rajniiss május 20-án mégiscsak interpellálta a belügyminisztert a „szörnyű politikai botrány-nyal” kapcsolatban, mely „az egész országot felkavarta”. A képviselő számon kérte, hogy Kozma kitől és milyen céllal vette át a kópiát, miért „pihentette” két hónapon keresztül fiókban, illetve az időközben lefolytatott nyomozás eredménye iránt is érdeklődött. Válaszában Kozma ezúttal is megerősítette Bajcsy-Zsilinszky közléseit, hozzátéve (ismét), hogy Kánya mellett Gömbössel is konzultált az ügyben. Állítása szerint nyomozása eredményeként (ő is) tudára adta Bajcsy-Zsilinszkynek, hogy Nagy István „egy többszörösen rovott múltú, betörésekkel foglalkozó sötét alak”, s kérte a képviselőt, álljon el közlési tervétől.⁸⁶ Németh Imre 1945-ös emlékei szerint „az interpelláció elhangzását követő napon megjelent Gömbös Gyula akkori miniszterelnöknél Erdmannsdorff német követ, „és a két ország jó viszonyára való tekintettel ragaszkodott az ügynek a napirendről való teljes levételéhez. A rendőrségi vizsgálat természetesen ezek után oly befejezést nyert, hogy úgy a levél, mint az aláírás fiktív.”⁸⁷ Németh (pontatlan) információit ugyanazon a fórumon, a népbíróság előtt tagadta Rajniiss: „Nagy Istvánt azért nem tudtam a bíróság elé állítani, mert a parlament szentsége akkor valóság volt, nem pedig azért, mert a németek beavatkoztak volna” – fricskázta egyúttal az 1945 utáni törvényhozást a volt kultuszminiszter.⁸⁸

Mindeközben a sajtópolémia sem szünetelt: az Új Magyarország szerkesztősége visszatámadott, és főképp Bajcsy-Zsilinszky múltját – például Hitler iránti korábbi szimpátiáját – emlegette fel, sőt egyik írásukat a politikus Új Életben közölte 1926-os (valójában 1927-ből származó⁸⁹) cikkéből vett idézettel zárták, egyetértve a szerzővel.⁹⁰ Rajniissék arra az igen kellemetlen

* A kutatást a Magyar Tudományos Akadémia Posztdoktori Kutatói Programja támogatta. Befogadó intézmény: Magyar Tudományos Akadémia Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet (bartha.akos@btk.mta.hu).

** A tanulmány első részét lásd Kommentár 2017/2., 29–39. A jegyzetszámozás és a hivatkozások címléírásai folytatólagosak. (A Szerk.)

⁸⁶ KN 1935 VIII., 105–108 (1936. május 20.).

⁸⁷ Németh Imre vallomása, 1945. július 5., ÁBTL 319. V-99231/1. Erdmannsdorff csupán 1937 tavaszán került Magyarországra. A továbbiakban már Németh is Mackensenről ír (hasonló szellemben): Uo., Németh Imre vallomása a nyilvános tárgyaláson, 1945. december 1. Vö. *Diplomáciai iratok Magyarország külpolitikájához 1936–1945. A müncheni egyezmény létrejötte és Magyarország, II.*, szerk. Zsigmond László, s. a. r. Ádám Magda, Akadémiai, Budapest, 1965, 918, 920.

⁸⁸ Rajniiss Ferenc népbírósági ügyének 1945. december 6-i nyílt tárgyalása, Rajniiss Ferenc vallomása, ÁBTL 319. V-99231/1.

⁸⁹ BAJCSY-ZSILINSZKY Endre, *A kereszténység válsága*, Új Élet 1927. március, 57–61. A politikus itt arról értekezett, hogy a „titkos kéz”, vagyis „a nemzetközi zsidó nagytöke” szervezi és működteti az „arany internacionálét”, a pénzzel megvesztegethetetlenek számára pedig „vörös internacionálét” tart fenn.

⁹⁰ *Baloldali visszhang*, Új Magyarország 1936. május 26., 1.

körülményre is visszatérően hivatkoznak, hogy Bajcsy-Zsilinszky már tökéletesen tisztában volt Nagy rovott múltjával, amikor a közlés mellett döntött. A Szabadságnak nem maradt más hátra, mint a nem túl nagy meggyőzőerővel folytatott utóvédharc, a jóhiszeműség és az ideológiai küzdelem hangoztatása, hiszen csak a nyilvánosság „napsugara” tisztíthatja ki „a sötétségben és nyirkosságban tenyésző bacilusfészkeket”.⁹¹ Ezt a harcot pedig nem lehet „grafológiai kérdéssé silányítani”, vélekedett Bajcsy-Zsilinszky, felemlegetve egyúttal Barasits vélt felnőttkori visszatérését felmenő (zsidó) vallásához.⁹²

Nagy május 23-án került bíróság elé (több társával egyetemben), ahol többrendbeli „üzletszerű lopásért” kellett felelnie. Mint a Magyarország címlapon közölt, fotóval ellátott beszámolójából is kiderül, a Bajcsy-Zsilinszky és köre által szerény képességűnek beállított szélhámos⁹³ a Keleti Akadémián végzett, anyanyelvén kívül oroszul, törökül, horvátul, franciául és németül beszélt, és „sokszor volt büntetve különböző bűncselekmények miatt”. A vád szerint Nagy „különböző lapok kiadóhivatalából, egyesületekből, vállalatoktól írógépeket lopott, de megvádolta az ügyészség csalással, hitelsértéssel is”. A vádlott részleges vallomást tett, ami után kétévi fegyházra és tíz évnyi hivatalvesztésre ítélték. Hogy nyilvánvalóan nem az írógéplopás miatt került reflektorfénybe az ügy, az alábbi, a cikk kontextusába nem is illeszkedő, ennek ellenére a Magyarország és az Uj Magyarság által egyaránt idézett párbeszéd szemlélteti: „– Nem járt az Uj Magyarság szerkesztőségében? – Onnan nem vittem el semmit – jelentette ki Nagy István.”⁹⁴ Ez a formula elejét vette, hogy a vádlott ellentmondásba kerüljön az Esti Kurír áprilisi közlésével, miszerint Milotayékhoz is betörték (hiszen nem azt tagadta, hogy ott „járt”) – ugyanakkor kijelentése Bajcsy-Zsilinszkyék elképzelését aláaknázza (hiszen a levelet ekképp nem szerezhette onnan).

Részletes portrét rajzolt az elkövetőről A Reggel (szintén fényképpel illusztrált) tudósítása, mely szerint a kopottas kinézetű Nagy igen talpraesetten viselkedett a bíróság előtt. Az ügybe Bajcsy-Zsilinszky oldalán beavatott Lázár Miklós lapja arról írt, hogy az írógéplopásra irodalmi ambícióinak finanszírozása miatt volt szüksége a betörőkkel barátkozó irodistának. A bírósági tárgyalás beszámolóját követően a lap megszólaltatta Nagy volt feleségét is, aki meglehetősen szokatlan jellemrajzot adott. Az asszony állítása szerint grafomán ura legszívesebben az Egyetemi Könyvtárban ült („rendes” munka helyett), gyakorta hosszú időkre

⁹¹ BAJCSY-ZSILINSZKY Endre, *Tábori őrségen*, Szabadság 1936. május 24., 1.

⁹² BAJCSY-ZSILINSZKY Endre, *Személyes kérdésben. Válaszom az Uj Magyarságnak*, Szabadság 1936. május 31., 3. A politikai elvi kérdésben – stílszerűen – a Magyarság hasábjain válaszolt Milotay Istvánnak: BAJCSY-ZSILINSZKY Endre: *Elvi kérdésben*, Magyarság 1936. május 24., 15. Rajnissék pergőtüze sarkallta Bajcsy-Zsilinszkyt arra is, hogy újra kifejtse nézeteit a fajvédelemről: BAJCSY-ZSILINSZKY Endre: *Vessük hát fel a „fajvédelem” kérdését!*, Szabadság 1936. június 7., 1–2. Erről részletesen lásd BARTHA ÁKOS: *Bajcsy-Zsilinszky Endre politikai ideológiája a harmincas évek első felében*, Aetas 2017 (sajtó alatt).

⁹³ „Nagy István okmányhamisítási meséjében nem hiszek. A vele való rövid beszélgetésből és a róla való egyéb értesülésekből nem bontakozik ki az a szellemi készültség számomra, amely egyáltalán képessé tette őt egy ilyen nagyarányú és tökéletes hamisításra.” Bajcsy-Zsilinszkyt idézi: Népszava 1936. május 19., 4. Nagy „kopottas és öregedő, fáradt embernek látszott, aki mintha kissé meg is lett volna illetőve, de nem tűnt fel előttem szélhámosnak, vagy éppen született gonosztevőnek” – írta korábban ugyanő, lásd BAJCSY-ZSILINSZKY: *A Rajniss-level hiteles története*, 1. Később Németh Imre „szegényes külsejű nyomdai betűszedőnek” aposztrofálta Nagyt 1945-ben: ÁBTL 319. V-99231/1., Németh Imre vallomása, 1945. július 5., 18–19.

⁹⁴ Magyarország 1936. május 24., 1–2. Vö. Uj Magyarság 1936. május 24., 6.

eltűnt, és „beteges hazudozónak” tekinthető. „Folyamatos, finom beszédével, nyelvtudásával, olvasottságával bizalmat tudott kelteni” – idézte az asszonyt A Reggel, alighanem az említett utóvédharcok jegyében. Az irodalmi álmok azonban tényszerűen igazolhatóak. A szélsőjobb-
oldali beállítottságú betörő-literátor még Hankiss János debreceni professzorral folytatott levelezését is bemutatta a tárgyaláson, melynek célja a Fazekas Mihályról írt dolgozatának elhelyezése volt.⁹⁵ Nagy ezúttal biztosan nem hazudott. A *Lúdas Matyi* szerzőjének katonapályájáról írt – egyébiránt igen alapos – tanulmányát 1936-os első számában hozta a Debreceni Szemle.⁹⁶ Ennél is fontosabb, hogy az asszony megerősítette Nagy Wolffal való kapcsolatát.⁹⁷

Mint szó volt róla, Rajniss okirat-hamisításért is eljárást indított, ezek a szálak pedig szintén Nagyhoz (és persze Schmidthez) vezettek. Május végén azonban az ügyészség bűncselekmény hiányában megszüntette ezt az eljárást, mivel – bár mindkét kópia esetében beigazolódott a hamisítás – büntetőjogi szempontból a levelek nem bizonyultak okiratnak.⁹⁸ Baróthy Pál főügyész a csalás büntettének lehetőségét is megvizsgálta, ám a csalás „elkövetési cselekménye” „a fondorlattal való tévedésbe ejtés”, míg fent nevezettek kísérlete „csupán egy egyszerű állítás, egy egyszerű hazugság” – érvelt Baróthy, aki Bajcsy-Zsilinszky és Györki „magas értelmiségét és képzettségét” is hangoztatta ellenérvként.⁹⁹ A „kasszafúró” története, pontosabban a történetek hivatalos verziója mégis innen, pontosabban a MOT-ban publikált ügyészségi végzésből ismerhető meg összefüggéseiben. Eszerint Nagy István a Politika című politikai és közgazdasági hetilap¹⁰⁰ munkatársaként utazott Németországba, ahol kapcsolatba került Gerhard (!) Wolffal. A német sajtóstól ajánlólevelet kapott, „s azzal az egyes németországi nagyobb vállalatoktól hirdetésekkel igyekezett a lap számára szerezni”. Mikor azonban lapja irányt változtatott (nemzetiszocialistából kormánypártivá lett¹⁰¹), 1935 februárjában felkereste az Uj Magyarország szerkesztőségében Barasits Tivadart, és neki, illetve Radnai Alajos (!) szerkesztőnek írásban ajánlatot tett. Radnaiaék bár nem fogadták el a tervezetet, a beszámoló tanúsítja, hogy Nagy valóban „járt” a jobboldali lap redakciójában. A sikertelen kísérletet követően, február végén immáron a Nemzet Szava című periodika¹⁰² küldte ki Nagyt Berlinbe, ahol „kb. három hetet töltött és hirdetésekkel igyekezett a lap részére szerezni. A magyarországi képviselőválasztások eredményéből azonban a németországi vezető körök úgy állapították meg, hogy a magyar nemzeti szocialista párt ezen lapja nem alkalmas a nagy

⁹⁵ *Ki az a híres, fotókópiás Nagy István?*, A Reggel 1936. május 25., 5.

⁹⁶ NAGY István, *Melyik lovasezredben szolgált a Ludas Matyi szerzője?*, Debreceni Szemle 1936/1., 26–31.

⁹⁷ A Reggel 1936. május 25., 5–6.

⁹⁸ Magyarország 1936. május 30., 13.

⁹⁹ Magyar Országos Tudósító 1936. május 29. (törvényszéki kiadás), 5.

¹⁰⁰ A lap, melynek egyik példányát A Reggel tudósítása szerint be is mutatták a tárgyaláson, nem szerepel az alábbi összefoglalásban: VOIT Krisztina: *A budapesti sajtó adattára 1873–1930*, Argumentum, Budapest, 2000. A Politika 1932 és 1938 között jelent meg Budapesten Kovalóczy Rezső szerkesztésében. (Az információért – és a szövegre vonatkozó hasznos megjegyzéseierért – Paksa Rudolfnak mondok köszönetet.)

¹⁰¹ *Ki az a híres, fotókópiás Nagy István?*, 5.

¹⁰² A Meskó Zoltán szerkesztette Nemzet Szava a Magyar Nemzeti Szocialista Földműves- és Munkáspárt hivatalos napilapja volt, lásd *Magyarországi politikai pártok lexikona...*, 233–234. Az 1936-os bírósági anyaghoz csatolták a Nemzet Szava szerkesztőségének Nagy németországi „tanulmányútjához” írt, „Heil Hitlerrel” zárt, német nyelvű ajánlólevelét (1935. március 5.), mely a Harmadik Birodalommal történő „gazdasági-politikai kapcsolatépítés” nagy értékeit hangsúlyozta: BFL VII.5.c. 4421/1936.

német vállalatok hirdetéseinek elhelyezésére.” Nagy ekkor ismét Milotayék felé kezdett el tájékozódni és 1935. április végén a Budapestre érkező Wolffal együtt próbálták jobb belátásra bírni az Uj Magyarország szerkesztőit. Barasits, Wolf és Nagy az Astoria kávéházban „tárgyaltak egy Magyarországon megindítandó közgazdasági lapról, amelynek célja lett volna a két ország gazdasági életének és kapcsolatainak kölcsönös megismertetése és kiépítése”.¹⁰³

Ennek alapján összeállítottak egy Wolfnak szánt memorandumot, ami által a berlini „illetékes körök” is megismertethették (volna) elképzeléseiket. A német üzletember azonban váratlanul eltávozott Budapestről. Nagy a nála hagyott iratot három példányban legépelte, és kiegészítette a Goebbelshez címzett kísérőlevéllel. Mindezek után Barasitscsal kézjegyükkel látták el a leveleket, majd a memorandum három példányát, a kísérőlevelet, valamint egy hozzá csatolt magánlevelet elpostázták Wolf címére. „A memorandum egy másolati példánya nála [Nagynál] maradt, egyet pedig Barasitsnak adott át”. Nagy Wolfftól nem kapott választ, ellenben Barasits igen, melyben német partnerük „kilátásba helyezte, hogy az ügyben rövidesen kedvező választ fog adni”. Ez azonban nem történt meg, így a csalódott (németbarát) Nagy jobb híján a közismerten naiv (németellenes) Bajcsy-Zsilinszky megkeresése és „beugratása” mellett döntött. Ebben – mint Bajcsy-Zsilinszky is rámutatott – közvetlen anyagi megfontolások aligha vezethették. Talpassy¹⁰⁴ és az ellentábor – jelesen a Függetlenség és az Uj Magyarország¹⁰⁵ – ezen a ponton egyező érvelését megcáfolni látszik az ügyészégi végzés is. Eszerint Nagy „az egész dolgot kizárólag saját akarati elhatározásából eszközölte, mert politikai meggyőződése azt diktálta, hogy ily módon kompromittálja a baloldali sajtót” – fogalmazott a hivatalos irat,¹⁰⁶ amit a gyanúsított újságírói karrierje is megerősíteni látszik.¹⁰⁷ Legpontosabban azonban alighanem a Buzinkay Géza által nemcsak magas színvonalú szakmaisága, de pontos ítéloképessége és erkölcsi tartása miatt is méltatott Lázár Miklós lapja fogalmazott.¹⁰⁸ A Reggel beszédes című cikke szerint Nagy „kalandos egzisztencia”, aki „szélsőjobbaldali álhírlapíró” volt.¹⁰⁹

A vádlott vallomása szerint Bajcsy-Zsilinszkyhez egy átkozmetikázott, átdátumozott és imáron Rajniss és Barasits hamis aláírásával ellátott levélről készített gépírásos másolatot juttatott el. Barasits nevét tehát szintén ő hamisította rá az átdolgozott szövegre, ám állítása szerint az eredetit valóban az Uj Magyarország közgazdasági szakértője szignálta. „Barasits Tivadar

¹⁰³ Magyar Országos Tudósító 1936. május 29. (törvényszéki kiadás), 5.

¹⁰⁴ TALPASSY: *I. m.*, 157–158.

¹⁰⁵ Nagy „elmondotta, hogy pénzre volt szüksége és ezért hamisított egy levelet”, Függetlenség 1936. május 19., 3. A kormánylap igyekezett kisebbíteni a büntetett előéletű Nagy szerepét, aki szerintük „néhány lapnál mint kiadóhivatali tisztviselő dolgozott”, a másolatot pedig „eladta 20 pengőért Bajcsy-Zsilinszky Endrének” (*Uo.*). Ugyanígy írt Nagy motivációjáról az Uj Magyarország is: Uj Magyarország 1936. május 19., 3.

¹⁰⁶ Magyar Országos Tudósító 1937. február 10. (törvényszéki kiadás), 4. Az is felmerülhet, hogy Nagy a Goebbelshez címzett kísérőlevéllel szeretett volna „nagyot szakítani” – de ebben az esetben felmerül a kérdés: miért nem jelentkezett azzal Bajcsy-Zsilinszkyknél?

¹⁰⁷ Rajniss mindenesetre nem díjazta a hasonszórtú politikai nézeteket valló Nagy „beugratós” világnézeti harcát, és „a leghitványabb politikai célú hamisításnak” ítélte meg az esetet 1945-ben: Rajniss Ferenc fellebbezése a népbírószágon, 1946. február 27., ÁBTL 319. V-99231/1/a.

¹⁰⁸ BUZINKAY Géza: *A magyar sajtó és újságírás története a kezdetektől a rendszerváltásig*, Wolters Kluwer, Budapest, 2016, 348–349.

¹⁰⁹ *Nyomozzon a rendőrség, ítéljen a bíróság!*, A Reggel 1936. május 16., 4.

erre a vallomásra kijelentette, hogy az valótlan és hogy sem G. Wolffal, sem Nagy Istvánnal ebben a vonatkozásban soha nem tárgyalt, sem a Memorandumot, sem a most említett levelet soha alá nem írta.” Az ügyészség végül „megállapította, hogy a nyomozás során egyetlen adat sem merült fel arra, hogy Rajniss Ferenc az úgynevezett memorandum készítésében az erre vonatkozó tárgyalásokon részt vett, vagy arra, hogy az úgynevezett memorandumot vagy leveleket aláírta volna. Barasits Tivadar ily irányú tevékenységét pedig egyedül a többszörösen büntetett előéletű Nagy István vallomása szolgált adatot.”¹¹⁰

Az eset korabeli súlyát érzékelteti, hogy Barasitsot Rajniss 1945-ös népbírósági perén az ügyből kifolyólag szembesítették a politikussal. A szerkesztő úgy emlékezett, hogy 1935 őszén (vagyis nem februárban vagy tavasszal) kereste meg Nagy az Új Magyarországnál, méghozzá Sík Sándor ajánlólevelével. Nagy előadta, hogy német vállalatoknak jobboldali hirdetési irodát „fog csinálni”. Barasits szerint azért utasították el a tervet, mert tudomásuk szerint a németeket nem érdekelte, kiknek fizetnek külföldön. „Pár nappal később” beállított hozzá Wolf is, aki megismételte az elképzelést, majd harmadjára is felkeresték és szakvéleményt kértek tőle.¹¹¹ Wolf ekkor a szakvéleményen túl pénzt is kért magyar kollégájától, arra hivatkozva, hogy nem tudott pengőt váltani. Barasits kisegítette a német újságíró – akit nem is látott többet ezután. A szerkesztő 1945-ben erősen hangsúlyozta, hogy Györki parlamenti szereplése után Radnai Endre „elővette” az Új Magyarországon: „Bent a lapnál azt mondták, hogy ez az ügy rendkívül kényes az Új Magyarországra nézve” – fogalmazott. Ugyanakkor a népbíróság előtt is tagadta aláírása eredetiségét („soha életemben ilyet alá nem írtam”).¹¹²

Az ügyészségi végzés tehát megerősítette, hogy Nagy nem egyszerű „kasszafúró” volt, hanem banktisztviselő, aki szabadulása után újságíróként ténykedett Budapesten és Németországban.¹¹³ Azt azonban, hogy Barasits, Nagy és Wolf üzleti tárgyalásokat folytatott, az ügyészségi végzésben foglaltakkal szemben nemcsak a „többszörösen büntetett előéletű” Nagy állította (akinek vallomását máskülönben nem kérdőjelezték meg pedigréje okán), de Wolf is igazolta.¹¹⁴ Ő úgy nyilatkozott, hogy kétszer beszélt röviden Barasitscal, aki először szóban ismertette tervét, majd a második alkalommal fel is olvasta azt. „Minden további kombináció alaptalan” – tette hozzá Wolf a Magyarország berlini tudósítójához eljuttatott rövid közleményében.¹¹⁵ A Függetlenség berlini tudósítója lelkesebb volt, és kisebb nyomozást folytatott a titokzatos német úr felderítésére, aminek eredményeképp megállapították, hogy a Dél-Amerikában is megfordult „harmincas fiatalember” nem Gustav – mint Bajcsy-Zsilinszky állította –, hanem Gerhard, és nem sajtófőnök, hanem közgazdasági újságíró. A kormánypárti „dömpinglapban” faksimileként is közölt levelében Wolf leszögezte, hogy Rajniss nem ismeri, vele sohasem érintkezett, és hogy tavalyi budapesti látogatása nem hivatalos út volt, mivel szabadúszó újságíróként tartózkodott Magyarországon. Ellenben Barasitscal történő találkozását részletesebben ismertette: „Egy alkalommal négy szemközt kifejtette előttem egy hirdetési

¹¹⁰ Magyar Országos Tudósító 1936. május 29., (törvénytörvénykiadás), 5.

¹¹¹ A vallomásból nem világos, hogy csak ezúttal jártak együtt nála vagy már korábban is.

¹¹² Rajniss Ferenc népbírósági ügyének 1945. december 5-i nyílt tárgyalása, Barasits Tivadar tanúvallomása, ÁBTL 319. V-99231/1.

¹¹³ Vö. Friss Újság 1936. május 30., 4.

¹¹⁴ Szabadság 1936. május 17., 3.

¹¹⁵ Magyarország 1936. május 19., 7.

ügynökséggel kapcsolatos közgazdasági lap indítására vonatkozó tervét. Ennek a közgazdasági lapnak az volt a célja, hogy a magyar–német gazdasági kapcsolatokat helyes megvilágításba helyezze és támogassa a kölcsönös kereskedelmet. A tervezett hirdetési irodának pedig az lett volna a célja, hogy kezelje a Magyarország részére szánt hirdetéseket. Az annak idején általa vázolt vélemény nagyjában fedi az állítólag Rajniss-Barasits urak által, egyébként látogatásom után 9 hónappal kelt levél tartalmát.” Ez az irat azonban – hangsúlyozta Wolf – „sohasem került szemem elé”, és „semmilyen német hivatalos helyről nem kaptam felszólítást, hogy fent említett urakról információt adjak”. Így hát nem is lépett „semmilyen német hivatalos hellyel érintkezésbe” a terv kapcsán. Az éppen ennek ellenkezőjét állító esetleges budapesti útikalauzáról, Nagy Istvánról nem szólt a nyilatkozat.¹¹⁶

Bár a vállalkozás nem sikerült, mégis, mint láthattuk, ezek az információk jelenthették az alapot a később megkomponált Rajniss–Barasits-levélhez és a Goebbelsnek címzett „memorandumhoz”. Ám az ügyészégi végzés ellentmond Bajcsy-Zsilinszkynek más tekintetben is. Az irat szerint Nagy „1936. év január havában a Szabadság című lap szerkesztőségében járt és ott a Simándy Pál szerkesztővel történt beszélgetéséből azt a meggyőződést szerezte, hogy Bajcsy-Zsilinszky Endre kompromittáló adatokat szeretne szerezni Rajniss ellen. Akkor merült fel benne az a gondolat, hogy beugratja Zsilinszky Endrét, hogy ily módon kompromittálja önmagát és igazolva legyen az, hogy minden eszközt megragad Rajniss Ferenc kompromittálására.”¹¹⁷ Vagyis a végzés megerősítette, hogy Bajcsy-Zsilinszky már az ügy előtt „utazott” Rajnissra, másrészt – Bajcsy-Zsilinszky vallomások cikkével szöges ellenében – azt állította, hogy Nagy eredetileg nem a „kópia” ügyében járt a Szabadságnál. Kérdésként merül fel tehát: akkor mit keresett egy németbarát politikai újságíró a honi németellenes politika egyik meghatározó lapjának szerkesztőségében? (Könnyen lehet persze, hogy írógépeket.)

Hátra volt még a Rajniss által kezdeményezett becsületsértési eljárás. Ezen, ha lehet, még kevesebb babér termett Bajcsy-Zsilinszkynek, aki betegségére hivatkozva az eredetileg január 15-ére kitűzött tárgyalás elhalasztását kérte.¹¹⁸ A háttérben megkezdődtek a felek közti informális tárgyalások valamiféle békés rendezés lehetőségéről. Talpassy szerint a Centrál kávéházban ült össze a két megbízott: Rajniss képviselőjében a Bajcsy-Zsilinszkyvel jó viszonyt ápoló¹¹⁹ Collas Tibor báró és Bajcsy-Zsilinszky ügyvédje, Bodor György. Talpassy szerint Collas „azt sem takargatta, hogy Gömbös tevékenyen oldalukra állt, az ügyesség pártatlanságára tehát fikarcnyit sem építhet Zsilinszky”.¹²⁰ Ennek ellenére Bodor arról írt, hogy Collas

¹¹⁶ Függetlenség 1936. május 15., 2.

¹¹⁷ Magyar Országos Tudósítók 1936. május 29. (törvényszéki kiadás), 5.

¹¹⁸ TALPASSY: *I. m.*, 178. Bajcsy-Zsilinszky jogi képviselője, BODOR többszörös halasztásról tud: *I. m.*

¹¹⁹ Az „ismeretségi viszonyról” nemcsak Talpassy tudósít (TALPASSY: *I. m.*, 178), de a korabeli sajtó is. Collas két lovagias ügyben is segédként képviselte Bajcsy-Zsilinszky érdekeit 1935 júniusában: Magyarország 1935. június 9., 13; Magyarország 1935. június 20., 4.

¹²⁰ TALPASSY: *I. m.*, 178. Itt kell megjegyezni, hogy Talpassy emlékeiben összecsúszott a két tárgyalás. Így fordulatot ért el, hogy kötete szerint Collas bizalmas információként közölte, „Nagy István magára vállalta a hamisítás tényét” is (*Uo.*, 178). Ez ekkor már hónapok óta köztudott volt, mint láthattuk. Bodor pedig arról értekezett, hogy „magánúton” tudtak csupán értesülni arról, hogy az inkriminált levél eredetijét megtalálták Nagynál „és az az ügyesség birtokában van” (BODOR: *I. m.*). Ezzel szemben a korabeli sajtó erről is tudósított., vö. például Pesti Hírlap 1936. május 19., 4. Milotayék még a dokumentum hatósági útjáról is tájékoztattak (Dóra Sándor főkapitányhelyettes – Csatoszeghy Viktor rendőrtanácsos – Baróthy Pál ügyész): Uj Magyarság 1936. május 19., 3.

békés módon, „enyhe hangú nyilatkozattal” szeretne volna elrendezni az ügyet.¹²¹ Nem ez lehetett azonban az egyetlen kapcsolatfelvétel, mivel Lázár Miklós 1945-ben úgy emlékezett, hogy ő maga ült le tárgyalni Rajnissal a Belvárosi kávéházban. Állítását Rajniss is megerősítette.¹²² A törvényszék Méhes-tanácsa 1937. február 10-én tartotta az ügy tárgyalását. Bodor Bajcsy-Zsilinszkyhez hasonlóan az elvi-erkölcsi kérdésekre szeretne volna a hangsúlyt helyezni védőbeszédében, melyet a *Mein Kampf*-al indított volna. Volna, mivel szónoki képességeinek csillogtatására már nem volt lehetősége. A tárgyalás rögtön egyezkedési szünettel kezdődött: Bodor Bajcsy-Zsilinszky utasítására félrevonult Collasszal a folyosó egyik ablakmélyedésébe, ahol a báró megmutatta neki az előre elkészített nyilatkozatot. Ezt több ponton átírták, majd a kompromisszumos eredményt ellenőriztették a két érdekelttel.¹²³

Az ülésteremben ezután a Bajcsy-Zsilinszky szájából elhangzó nyilatkozatot ekképp közölte a MOT: „A szerkesztésben megjelenő Szabadság című lap 1936. május 10-iki és május 17-iki számaiban dr. Rajniss Ferenc országgyűlési képviselő úrról két nagyobb cikket írtam. Ezekben a cikkekben egyrészt feltártam indító okaimat, amelyek miatt egy kezembe került fotókópiát az egyik parlamenti párt rendelkezésére bocsátottam, másrészt Rajniss Ferenc országgyűlési képviselő úrról azt állítottam, hogy egy idegen nagyhatalom zsoldjában áll. E cikkeimben rendkívül súlyos, becületbevágó kritikát gyakoroltam Rajniss Ferenc képviselő úr közéleti szerepléséről is. Miután személyes vizsgálataim és az erre vonatkozó ügyészégi határozat alapján utólag meggyőződtem arról, hogy a támadásaim alapját képező fotókópián Rajniss Ferenc aláírása közönséges hamisítvány, s hogy cikkeimet téves információ alapján írtam: úri kötelességemnek tartom kijelenteni, hogy a cikkeimben foglalt összes sértő állítások tarthatatlanságáról és a sértések helyét nem álló voltáról meggyőződtem s ezért Rajniss képviselő úrtól cikkeim teljes, sértő tartalmáért bocsánatot kérek.”¹²⁴ A nyilatkozatot Rajniss elégtételül elfogadta, a feljelentést visszavonta, és kérte az eljárás megszüntetését, aminek a törvényszék eleget is tett. „A határozat kihirdetése után Bajcsy-Zsilinszky Endre és Rajniss Ferenc dr. kezét fogták. A törvényszék épületének folyosóján Rajniss Ferenc dr. újságírók előtt a következőket mondta: »Zsilinszky Endre teljes jóhiszeműségét abban a harcban, amit ellenem folytatott, sohasem vontam kétségbe.«”¹²⁵

Bodor pártvezére renoméját kényesen féltő visszaemlékezésében igyekezett menteni a menthetőt. Szerinte Bajcsy-Zsilinszky csupán – az általa ekkor már valóban tisztelt¹²⁶ – Kánya „magasabb országos érdekekre” hivatkozó közbelépése miatt vállalta a megalázó

¹²¹ BODOR: *I. m.*

¹²² Rajniss Ferenc népbíróági ügyének 1945. december 4-i nyílt tárgyalása, Lázár Miklós vallomása, ÁBTL 319. V-99231/1.

¹²³ BODOR: *I. m.*

¹²⁴ Magyar Országos Tudósító 1937. február 10. (törvényszéki kiadás), 4.

¹²⁵ BODOR: *I. m.* Milotayék valóban nem Bajcsy-Zsilinszkyre fenekedtek elsősorban, hanem az ellenzéki politikust szerintük közlésre felbujtó, az ügy során háttérben maradó barátaira és a szocialistákra: Uj Magyarország 1936. május 21., 4.

¹²⁶ A levélközléshez írt bevezető is feltűnő módon szétválasztja a „Gömbös-féle hibás és egyoldalú külpolitikát”, Rajniss munkásságát, valamint a külügyminiszter politikáját: „magunk sietünk ezt a hivatalos külpolitikát, melyet különben is egy kiváló, tapasztalt és lelkiismeretes magyar diplomata, Kánya külügyminiszter képvisel nehéz körülmények között és nagy önfeláldozással igyekezvén elhárítani fejük felől [!] bizonyos egyoldalúságok veszedelmeit: élesen elválasztani a Rajnissoktól” (*Itt a Rajniss-levél eredetije!*, 1). Bajcsy-Zsilinszky, Kánya és Gömbös viszonyának alakulásához részletesen lásd BARTHA: *Bajcsy-Zsilinszky Endre politikai ideológiája...*

visszavonulót.¹²⁷ Ráadásul a MOT által közölt, a sajtó által is átvett nyilatkozat szerinte a Col-las által bíróságra vitt eredeti fogalmazvány volt (pedig azt teljesen átírták az egyezkedések során). Az ügyvéd szerint mivel Bajcsy-Zsilinszky nem „győződött meg” a hamisításról, az ülésteremben „az aláírás nem bizonyult valónak” formula hangzott el. „Nem ilyen határozottan”, de arra is emlékezni vélt a védő, hogy „bocsánatkérés” helyett csupán „sajnálkozás, esetleg „mély sajnálkozás” került a végleges, felolvasott nyilatkozatba. Ezek azonban nehezen hihető magyarázkodások. A MOT-ot, mint említettem, Bajcsy-Zsilinszky híve, Németh Imre szerkesztette, ráadásul a becsületbeli ügyekre mindig kényesen figyelő ellenzéki politikus aligha hagyta volna annyiban az őt ért (újabb) méltánytalanságot. Az ügyirat egyébként – mint épp Bodor informál róla – a Fővárosi Levéltárba került 5890/1936 jelzettel. (Ennek ellenőrzése jelenleg nem lehetséges.) Az említett közgyűjtemény állományában valóban létezik 5890/1936 főljstromszámú ügy – a helyén viszont levéltári őrjegy található. Eszerint a peres ügyet 1965. október 4-én Bodor György részére emelték ki. Reponálásra nem került sor.¹²⁸

* * *

Bár a bemutatott ügy a maga korában komoly vihart kavart, 1945 után feledésre ítéltetett.¹²⁹ A lehetséges beszédmód eklatáns példája a Bodor György által lejegyzett kis anekdota, mely szerint a bíróság épületéből együtt sétált ki a két érintett politikus (ügyvédek társaságában), s míg Rajniss éppen hosszasan magasztalta Hitlert, Bajcsy-Zsilinszky csupán ennyit jegyzett meg búcsúzásuk előtt: „Én más úton járok.”¹³⁰ Hasonló szellemben foglalkozott az ügygel Sipos Péter a Rajniss-kötethez írt bevezető tanulmányában, melyben nem csupán publicisztikai szövegek alapján közelített az esethez, de levéltári anyagokat is felhasznált. Hangulatos leírása révén az olvasó szinte Naggyal együtt kotorászhat Barasits asztalfiókjában: „1936 januárjában bizonyos Nagy István büntetett előéletű magántisztviselő betört az Uj Magyarország szerkesztőségébe, hogy írógépeket lopjon. Abban a reményben, hogy készpénzt is talál, kinyitotta Barasits Tivadar közgazdasági rovatvezető íróasztalának egyik fiókját. Egy fillért sem lelt, viszont rábukkant egy Joseph Goebbels német propagandaügyi miniszternek címzett borítékra, amelyben német nyelven írt levelet talált. Az iratokat lefordította egy ismerőseivel, s ennek tartalma annyira meghökkentette, hogy nyomban elvitte Bajcsy-Zsilinszky Szabadság című hetilapjának Szentkirály [!] utcai redakciójába. [...] Persze a kormány érdekelt volt a kínos ügy mielőbbi lezárásában és eltussolásában. Ezért a rendőrségen »rábészélték« Nagy Istvánt, vállalja el, hogy ő hamisította a levelet.”¹³¹

¹²⁷ BODOR: *I. m.* Talpassy Bodor mellett Bajcsy-Zsilinszky élettársára, Bende Mária-ra („Mickóra”) hivatkozott, aki később „ügy emlékezett, hogy Zsilinszky azokban a napokban csakugyan megfordult a külügyminiszternél”, TALPASSY: *I. m.*, 179–180.

¹²⁸ Az információkért köszönettel tartozom Budapest Főváros Levéltára segítőkész munkatársainak.

¹²⁹ Jellemző példa, hogy Vigh Károly monográfiájában bár hosszasan idézi az ügy alatt keletkezett Bajcsy-Zsilinszky-írást (*Vessük hát fel a „fajvédelem” kérdését!*, Szabadság 1936. június 7., 1–2.), annak csak ideológiai vonatkozásait foglalkozik, kontextusáról hallgat: VIGH Károly: *Bajcsy-Zsilinszky Endre 1886–1944. A küldetéses ember*, Szépirodalmi, Budapest, 1992, 174–175.

¹³⁰ BODOR: *I. m.*

¹³¹ SIPOS: *I. m.*, 21, 25.

Sipos verziója tehát Bajcsy-Zsilinszky mesternarratíváját követi, még konkrétabban Németh Imre zavaros 1945-ös tanúvallomásán alapszik.¹³² Ezzel szemben sem a korabeli iratok, sem pedig Nagy előlétele nem támasztja alá a fenti gondolatmenetet. A hosszú ideig Németországban dolgozó, poliglott szélsőjobboldali banktisztviselő-újságíró-irodalmár aligha szorult volna bármiféle segítségre a levél lefordításához. Ezt nemcsak az ügy során keletkezett dokumentáció, de korábbi bírósági iratok is cáfolják.¹³³ Wollák Katalin vallomása szerint ráadásul Nagy az ő másolóirodájában (!) dolgozott fordítóként 1934 novemberében előtte.¹³⁴ Másrészt viszont, ha kicsit kilépünk a konkrét esetből, egyáltalán nem tűnik ördögtől való gondolatnak Rajniss részvétele egy afféle kapcsolatépítésben, mint amiről a „kópiaügy” szólt. Az egyik rá vonatkozó korabeli (1936 nyarán kelt) német diplomáciai iratban például ekképp méltatták a Németországba tartó „befolyásos” és „németbarát” politikust: „az elmúlt évben a Führer vendége volt a birodalmi pártkongresszuson, és – amint ezt önnel bizalmasan közölhetem – ebben az évben is a Führernél javaslatba hoztuk meghívásra. Ama kevés magyar képviselő közé tartozik, akikre külpolitikai tekintetben számíthatunk.”¹³⁵ Láthattuk, éppen Rajniss elkötelezett náci-szimpatíja szűrt szemet Bajcsy-Zsilinszkyéknek.

Nyitott kérdések leginkább a Barasits, Nagy és Wolf közti konkrét tárgyalásokra vonatkozóan maradtak. Annyi bizonyos, hogy Rajniss és Barasits 1945-ös szembesítésekor a politikus tagadta, hogy valaha is találkozott volna Wolffal.¹³⁶ Aligha érthető viszont, miért nem került sor, ha nem is Wolf, de legalább a vele interjút készítő Függetlenség munkatársainak kihallgatására, esetleg az Uj Magyarország és az Esti Kurír értesüléseinek alaposabb összevetésére.¹³⁷ Kérdéses Kozma és a többi bevont kormánytag szerepe is: mit tudtak, mit derítettek ki és ab-

¹³² Németh szerint Nagy bevallotta Bajcsy-Zsilinszkynek (!), „hogyan tekintve, miszerint több hónapja állás nélkül van, az éhség rávitte arra, hogy az Uj Magyarország szerkesztőségébe betörjön és két írógépet akart elemelni. Ugyanekkor az egyik íróasztalnak fiókját is feltörte, gondolván arra, hogy miután az íróasztal Barasits Tivadar közgazdasági szakértő volt, valószínűleg pénz is fog abban találni. Az íróasztal fiókjának felnyitása után a fiók tetején egy borítékot talált Göbbels [!] német propagandaminiszter címére, azt magához vette és hazavitte a lakására. Az ismeretlen nem értvén a német nyelvet, egy ismerőséhez fordult, aki lefordította a levél tartalmát és látván, hogy itt nagy horderejű dologról van szó, a levelet elvitte néhai Bajcsy-Zsilinszky Endréhez.” Németh Imre vallomása, 1945. július 5., ÁBTTL 319. V-99231/1.

¹³³ Nagyt korábban okirat-hamisításért (1927), valamint csalásért és sikkasztásért (1930) is elítélték. Az I. világháború idején elkövetett szökési kísérletért három évnyi börtönt kapott (1917), lásd BFL VII.101.c – fegyenc. II – 957. (1936). Az ugyanitt található 1927-es karton 1913-ból szökést és sikkasztást közöl, valamint megerősíti Nagy végzettségét (Keleti Akadémia) és sokrétű (német, francia, török, olasz) nyelvtudását. Ezek az adatok tehát nem az 1936-os eljárás során keletkeztek: BFL VII.101.d – rab. III – 2593. (1927).

¹³⁴ Tanúkihallgatási jegyzőkönyv, 1935. szeptember 18., BFL VII.5.c. 4421/1936.

¹³⁵ Werkmeister budapesti német követségi tanácsos Twardowski külügyminisztériumi tanácsoshoz címzett, 1936. július 14-én kelt levele, közli *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról, 1933–1944*, szerk. Ránki György – Pamlényi Ervin – Tilkovszky Loránt – JUHÁSZ Gyula, Kossuth, Budapest, 1968, 137. (Barasits neve nem fordul elő a kötetben.) Rajniss megbízhatósága a későbbiek során sem változott. „A Szálasi-kormányban, valamint a Szálasi főlé rendelt háromtagú kormányzótanácsban való részvételéhez a németek ragaszkodtak” 1944 őszén: PAKSA: *I. m.*, 307.

¹³⁶ Rajniss Ferenc népbírósági ügyének 1945. december 5-i nyílt tárgyalása, Barasits Tivadar tanúvallomása, ÁBTTL 319. V-99231/1.

¹³⁷ Felveti TALPASSY: *I. m.*, 177–178. Bodor szerint épp ez volt a tervük, ujjlenyomat-vizsgálat és az ügy további szereplőinek – többek között Kozma belügyminiszternek és Peyer Károlynak – a kihallgatása mellett. A bíróság azonban minden próbálkozásukat elgáncsolta (a védő szerint legalábbis): BODOR: *I. m.*

ból mit (és milyen szándékkal) hoztak Bajcsy-Zsilinszky tudomására? Kozma úgy fogalmazott, hogy a nyomozás során nem a kópia hitelességét vizsgálta: „arra szorítottam, hogy megállapítsam, ki az a Nagy István, akiről nem kell beszélnem, hiszen az illető előéletét azóta megállapították”¹³⁸ – zárta rövidre a kérdést a belügyminiszter május 19-én. Rajnissék ellenben – az esetet bagatellizálva – azt állították, hogy „a levél közben Kozma Miklós belügyminiszternél maradt, aki percig sem foglalkozott komolyan az ügyvel és figyelmeztette Zsilinszky Endrét, hogy azzal nem lehet előhozakodnia”.¹³⁹ Bajcsy-Zsilinszky a Peyer-botrány utáni találkozás kapcsán kiemelte, hogy a „belügyminiszter ez alkalommal sem mondott nekem semmit arról, végzett-e ő bizalmas nyomozást ebben az ügyben”. Mint írta, Kozma Miklós engem „bizonyára figyelmeztetett volna”, ha információ áll rendelkezésére az irat hamis voltáról. Kozma azonban csupán visszakérdezett, hogy Bajcsy-Zsilinszky tudomása szerint eredeti-e az irat. Ebből az ellenzéki politikus azt a következtetést vonta le, hogy a belügyminiszter „ha bizonyos kétkedéssel nézi is az okiratot, annak hamisított voltáról nem szerezhetett tanúbizonyságot. S ez a negatívum is megerősített engem abban az elhatározásban, hogy az egész ügyet nyilvánosságra hozzam” – tette hozzá némi szemrehányással.¹⁴⁰ Azt sem tudjuk, honnan szerezte Peyer Károly az információt (információtöredéket) május 5-i beszédéhez; ki volt a kiszivárogtató és mi volt a célja?

Első pillantásra jóval tisztábbnak tűnik Bajcsy-Zsilinszky Endre szerepe, hiszen a heves vérmérsékletű politikus náciellenessége közismert volt. Bodor György pártvezére szemérmességét hangsúlyozta, amiért először diszkréten próbálta elintézni az ügyet (és Rajniss). Bajcsy-Zsilinszkyvel egyező érvelése szerint a fotókópiát csak azért publikálta a politikus, mert egyrészt megrendült a bizalma a bevont kormánytagokban, másrészt a Peyer-beszéd után becsületbeli kötelességének tekintette, hogy segítsen a szociáldemokratáknak. Vagyis pontosan ugyanúgy járt el a szociáldemokratákkal (becsületbeli alapon), mint amikor korábban állampolgári kötelességére hivatkozva értesítette hajdani barátját, Kozmát. Nem vonva kétségbe Bajcsy-Zsilinszky jóhiszeműségét megállapítható: lehetek más motívumok is a háttérben. Talpassy memoárjaiban részletesen, visszatérő jelleggel írt az Előörs és a Szabadság – általában nem túl rózsás – anyagi hátteréről és az eladási mutatókról. Az ügyhöz kapcsolódóan ekképp fogalmazott a párttitkár: „De mint a halálra szántnál, a *Szabadság*-nál is felvillant még az utolsó percben az élet reménye. Olyan értesülés birtokába jutott Zsilinszky, amely a Kenyeres–Kaufmann-üggyel egyenértékű szenzációnak ígérkezett. A munkatársak már látták, hogy az újságvásárlók ismét kapkodják a lapot, a rikkancsok a *Szabadság* szalagcímeket üvöltve rohannak a Nagykörút hosszában. Az ügynevezett Rajniss-ügyre utalok ezzel.” A fellángolás azonban tisztavirág-életűnek bizonyult. Talpassy szerint *A Rajniss-levél hiteles történetével* Bajcsy-Zsilinszky „a *Szabadság* utolsó, nagy hatású patronját lőtte ki”.¹⁴¹ Tény, ősszel az általa alapított lapnál felelős szerkesztőt kapott a nyakába (Serényi Gusztáv szemé-

¹³⁸ Pesti Hírlap 1936. május 19., 4.

¹³⁹ *Zsilinszky Endre bevallja*, Új Magyarország 1936. május 17., 5–6.

¹⁴⁰ BAJCSY-ZSILINSZKY: *A Rajniss-levél hiteles története*, 2.

¹⁴¹ TALPASSY: *I. m.*, 156, 168. Ugyanakkor maga Bajcsy-Zsilinszky úgy nyilatkozott, hogy éppen azért kereste fel Kozmát, mert „sem belpolitikai, sem külpolitikai szempontból nem kívánhatom a botrányt”, BAJCSY-ZSILINSZKY: *A Rajniss-levél hiteles története*, 1.

lyében), a halódó Nemzeti Radikális Párt pedig év végén beolvadt az Eckhardt Tibor vezette Kisgazdapártba.¹⁴²

A Kenyeres–Kaufmann-ügy párhuzama olyan értelemben is helytállóan tűnik, hogy körülményei igen hasonlóak: a rendkívül széleskörű kapcsolatokkal rendelkező politikus (Bajcsy-Zsilinszky) előbb a kormány tagjait kereste meg a fellelt (vélt) visszaéléssel kapcsolatban, ezt követően az ügy kiszivárgott, amit a nagynyilvánosság bevonása követett. Ekképp a Rajniss-ügy a korabeli nyilvánosság működését, a kormánypárt diskurzusrendező erejét és a náciellenes ellenzéki csoportok esetenkénti szoros együttműködését is példázza. Jelentős különbség azonban, hogy míg a Tarpán 1935-ben megválasztott kormánypárti jelölt szélhámossága kiderült, s mandátumát megsemmisítette a közigazgatási bíróság, addig Rajniss bűnössége ebben a történetben nem nyert bizonyítást. Ez a helyzet sem a démonizált Rajniss-képpel, sem az idealizált Bajcsy-Zsilinszky-portréval nem volt kompatibilis, ami aztán az ügy feledéséhez vezetett.¹⁴³

Kora reggeli utcakép Kalotaszentkirályon

¹⁴² BARTHA Ákos: *Bajcsy-Zsilinszky Endre mandátum nélküli korszaka a Kisgazdapártban (1936–1939)*, Történelmi Szemle 2017 (sajtó alatt).

¹⁴³ Rajniss még a halálos ítélete elleni 1946-os fellebbezésében is felháborodottan utasította vissza e „fordított Dreyfuss-ügyet”, melyben „kiszemelt áldozatnak” tartotta magát. Mint fogalmazott: „ez az ügy állított a nyilvánosság elé, mint antiszemitát s tett valóban azzá. A fotókópia-botrány után nekem már nem volt politikailag visszavonulási utam”: Rajniss Ferenc fellebbezése a népbíróságon, 1946. február 27., ÁBTL 319. V-99231/1/a. Hozzá kell tennem: súlyos állítását korábbi írásai nem támasztják alá teljes mértékben.